

A Jászkun kerület pecsétje

BÁNKINÉ MOLNÁR ERZSÉBET

A jászkun önkormányzat 1239–1876

A Jászkun (hármás) kerület (Jász, Kiskun, Nagykun kerület) önkormányzata a nádor főhatóságán keresztül csatlakozott Magyarország és a birodalom szervezetébe. A nádor tisztségébe a *Comes et Judex Jazygum et Cumanorum* címet is belefoglalták, ő nevezte ki a jászkun főkapitányt, akinek palatinális főkapitány címe tükrözte a nádor főhatóságát. Az évszázadok során kialakult jászkun elnevezés nem a jászok és kunok etnikai összeolvadását jelentette: a sajátos megnevezés jogi közösségüket jelenítette meg s a Jászkun kerületen kívül élőkötől való megkülönböztetésüket szolgálta.

A mongolokkal 1233–1238 között vívott harcokban megfogyatkozott kun törzsek Magyarországra történt betelepülése két hullámban, 1239-ben, majd 1246-ban történt. A befogadó és befogadott nép együttélésének szabályait 1240-ben a bánmonostori egyezményben rögzítették. A kunok elismerték a magyar király főségét, s hadiszolgálatuk fejében a vendégnepeket megillető kedvezményeket nyertek: saját törvényeik szerint szervezhették önkormányzatukat, és részleges adómentességet kaptak. A jázsok a 13. század elején a Fekete-tenger és a Kaszpi-tenger közötti területen éltek. Magyarországra telepedésük részben a kunokkal, részben tőlük függetlenül történt, első oklevelés említésük a 14. századból származik.

KÖZÉPKORI AUTONÓMIÁK

A betelepült kun törzsek és a jázsok népessége bőségesen található az ország belsejében lakatlan vagy a koronára szállt területeket. A jázs etnikum megtelepedése a Zagyva–Tarna–Ágó-patak vidékén történt, önkormányzatukból Károly Róbert király 1323. március 8-án kiadott oklevele a bíróválasztás jogát hangsúlyozta. A kunok letelepedési helyeit és életük második átfogó szabályozását az 1279. augusztus 10-i kiváltságlevél, a kun törvény tartalmazza.

A kun törvényben rögzített szabadságjogok számos hasonlóságot mutatnak a kor más autonóm közösségeinek jogaival, ám teljesen egyikkel sem azonosak. Az engedmények egyik része az etnikai különállás megtartását, másik része autonómiájuk szabályozását célozta. Fontos eleme a privilégiumnak, hogy elismerte önkormányzatukat, amelybe belefoglalta a kun társadalom szokásjogát. Azáltal, hogy a kunok legfőbb bírója a nádor lett, szentesített jogi különállásuk s közvetlen alárendeltségük a királynak. A kun törvény olyan etnikai kiváltság, amely a magyarországi kunok egyetemére vonatkozott, érvényessége, hasonlóan más etnikai közösségek privilégiumaihoz, területre korlátozódott. Az oklevél illeszkedik abba a sorba, amelynek élén az országos nemesség *Aranybullája* állt, s amelyben az erdélyi százsok, valamint a székelyek etnikai és területi kiváltságlevelei sorakoztak.

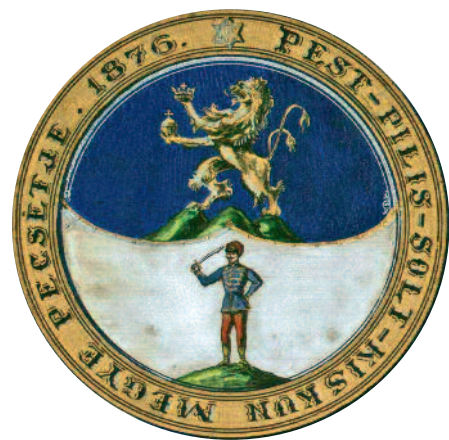
A százsok szervezett, keresztény népessége magyarországi befogadása idején már túljutott a kunok nemzetségi

A Jászkun kerület címere

Jász-Nagykun-Szolnok megye címere

Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye pecsétje

szintjén, a százs szék kialakulása a 14. század első harmadában kezdődött. Kiváltságlevélük, az 1224 októberében elnyert *Andreanum* eredetileg a szebeni százsokra vonatkozott, később mind a hét százs székre, a Királyföldre kiterjedt. A százs társadalom a helyhatósági választójogot érvényesíteni tudó, a városiasodás irányába fejlődő társadalom volt.

A székelyek kiváltságai a százsokétól és a kunokétól is különböztek. A székelek kiváltságait nem egyetlen kiemelt privilégium jeleníti meg, mint a százsoknál az *Andreanum*, a kunoknál a kun törvény. A székelység különleges jogalanyiség volt, amely a székely vérből származást és az azzal járó jogok összességét jelentette.

A középkori autonómiák körében már a 13. században sem hagyhatók figyelmen kívül a korai városi jogfejlődés és a királytól kapott mentességek eredményeként kialakult városi autonómiák. A szabad királyi városi rangot biztosító privilégiumok nyomán városi jogcsaládok fejlődtek, és lehetővé tették a város területéhez kapcsolt gazdasági és politikai autonómiák kialakulását.

Vázlatos áttekintésünkből kitűnik, hogy a 13. század a magyarországi nagyobb autonóm egységek kialakulásának kora. A kunok szabadságjogait a százsok, a székelyek kiváltságaival a jogokért cserébe vállalt katonai kötelezettség kapcsolta össze. A hajdúk kiváltságai nem középkori eredetűek, de azokat szintén katonai kötelezettségek teljesítéséért kapták 1606-ban.

A százsok, székelyek, jázsok, kunok mind királyi birtokra települhettek. Autonómiájuk egyedi vonásai a kiváltságtól népcsoportok társadalmi berendezkedésének különbségeiből következtek. További fejlődésükről ugyanez mondható el. A százsok társadalma a városiasodás irányába fejlődött, s autonómiájuk a városi autonómiákhoz közeledett. A székely szabadság részben megőrizte szokásjogi elemeit. A székely szék az ősi szervezeti felépítést megtartva a vármegekhez közeledtek. Katonai jellegük megővta őket a teljes hasonulástól, s megtartotta a székely szabadság egyedi vonásait.

ÖNKORMÁNYZAT A JÁZS ÉS KUN SZÉKEKBEN

A 15. századtól a jázsok és kunok autonómiája azonos módon fejlődött, s kialakultak territoriális szervezeteik, a székek. A mai Kiskunság területén jött

létre Halasszék, Kecskemétszék, Kara-, majd Mizseszék. A Nagykunságban Kolbasszék, s Heves megye egy részén a jáász székek: Berény-, Árokszállás-, Fényszaru- és Négyszállásszék. A kunok és a jáászok teljes közjogi összekapcsolása is befejeződött. 1498-ban II. Ulászló király oklevelével már együtt említi a jáászokat és a kunokat, akik ha a rendelkezés ellenére egy jobbágyot maguk közé vinnének, őket emiatt az ország nádora előtt törvényesen kell kérdőre vonni. Pénzügyigazgatásuk közös főhatósága, mint koronabirtokon élő népeknek, a budai királyi tiszttartó volt.

Oklevelés emlékeink szerint a 15. században a nemzetség élén álló nemzetségfőt, aki a nemzetség bírója volt, és a szállás élén álló vezetőt egyaránt kapitánynak nevezték. Esetenként a két tisztséget ugyanaz a személy töltötte be, esetleg örökölte. A székek kiemelt feladata volt a jogszolgáltatás. A szálláskapitányok bírói jogköre csak kisebb ügyekre terjedt ki. Nagyobb ügyekben, örökösödési vagy osztályos perekben az érintett szállások összehívott kapitányai testületileg ítélték. Feltehetően a székkapitányság képezte a másodfokot. Tudunk esetekről, amikor a király vagy a nádor nevében kirendelt bíró ítélt, például a kunok és mások közötti birtokvitákban, a kunok és kapitányaik közötti perekben, a különböző szállások közötti és határperekben. Ahogyan a jáászok és kunok katonai kötelezettségei csökkentek, úgy szűnt meg adómentességük, csupán vezetőik „kapitány” megnevezése őrizte katonáskodásuk emlékét. Szinte bizonyos, hogy a több szállásból alakult székek létrejöttében adóztatásuk, az adókvetés és -beszedés területi adminisztrálása is közrejátszott.

Magyarország egy részének török kézre jutása, Buda 1541. évi elfoglalása után a kunok és jáászok lakta területeken kettős hatalom érvényesült, ami szintén adóztatásukban éreztette hatását. A kun és jáász települések egyre erőteljesebben igazodtak a hasonló sorsra jutott magyar falvakhoz. A királyi Magyarország nevében a Kunság adóztatását a pozsonyi kamara Eger végvárra bízta, s a beszedett adók 1548–1596 között az egri vár fenntartását szolgálták. Az 1553–1554. évi egri urbáriumban olvashatjuk először a Kiskunság és a kiskunok megnevezést. A tiszántúli Kunságban ugyanabban az időszakban a Kolbasszék nevet a Nagykunság és a nagykunok megnevezés váltotta fel. A kiskunok adóztatása Pest vármegye keretében, a nagykunoké Külső-Szolnok vármegyé-

vel, a jáászoké Heves vármegyével együtt történt volna, de az egri számadásokban a Kiskunságot és a Nagykunságot a megyéktől elkülönítve kezelték.

A helyi török adminisztráció tiszteletben tartotta a széki igazgatást. A Duna-Tisza közti kun falvak 1541-től a budai szandzsákba, a nagykunsági települések 1552-től, Szolnok várának elfoglalásától a szolnoki szandzsákba, a jáász-sági helységek a hatvaniba soroltattak. A király és a török hatóságok mellett a vármegyék is megpróbálták kiterjeszteni hatalmukat a velük szomszédos kun és jáász területekre. A koronajavak védelme a nádor tisztébe tartozott volna, Nádasdy Tamás nádor 1562-ben bekövetkezett halála után azonban a nádori szék 1608-ig betöltetlen volt.

A 17. század első felében egyre jobban benépesülő kun és jáász települések őrizték helyi önkormányzatukat – a közös jáász-kun főkapitány segítségével, valamint a nádori méltóságot 1625-ben elnyert Esterházy Miklós támogatásával visszaszerezték kiváltságaikat –, és visszaszorították a vármegyék adóztatási törekvéseit. Mindez azonban nem jelentett adómentességet. A kunok és a jáászok jogszolgáltatásának összekapcsolását az 1630. évi 43. tc. kodifikálta, de a nádorok címébe csak I. Lipót király uralkodásától foglalták bele, „Comes et

Nagykunsági juhász. Franz Kaliwoda után Franz Kollarz litográfája, 1850-es évek

Judex Jazygum et Cumanorum” megnevezéssel.

1646-ban Draskovich János nádor Vadászi Pál füleki kapitányt nevezte ki a jászok és kunok főkapitányának. Vadászi főkapitánysága időszakában írtak először kun székek vagy Kunság helyett kunok kerületét, azaz districtust. I. Rákóczi György erdélyi fejedelem 1648. július 21-én a szendrői kapitánynak írt levelében olvasható, hogy némely szendrői tisztek „a kunok egész kerületét” felprédálták. A szék mindazonáltal nem tűnt el. Tudjuk, hogy 1661 augusztusában a nagykun kapitány székülést tartott Marjalakán, ahonnan a panaszokat a főkapitány elé terjesztették, a levelet pedig Kolbazsзык 1660. évi pecsétjével hitelesítették.

A JÁSZKUN KERÜLET

A jász és kun kerületek folytonosan ellenálltak a bekebelezési törekvéseknek, időről időre hangoztatták és megerősítették kiváltságait, a nádori főhatósághoz tartozást, a kinevezett nádori főkapitányságot, s egyre erősebben törekedtek adózásuk elkülönítésére. Törekvéseiket siker koronázta. 1682. július 5-én Pest vármegye törvényszékén felolvasták Esterházy Pál nádor oltalomlevelét, amelyben a nádor kinyilvánította, hogy a kunsági falvak lakosai a megyéhez való adófizetés, a megye hatósága és védelme alól kivételnek. Az oltalomlevelét szolgált alapul ahhoz, hogy a jászok és kunok Heves és Pest vármegyétől elszakadva önálló politikai hatósággá alakuljanak.

A kezdetektől gyakorolt autonóm igazgatásuk és bíraskodásuk, kiegészülve a külön adózással, megteremtette a közjogi feltételeket a Jászkun kerület mint politikai egység létrejöttéhez. Az 1696-ban elrendelt adóösszeírásban a jász és kun településeket már mint önálló adózó kerületbe tartozókat vették számba. A szabad kerület önkormányzata a vármegyétől eltérően széles népi bázisra támaszkodott, a törvényhatóság a kerületek községeknek önkormányzati egységét jelenítette meg. A politikailag, szervezeten és területileg is önálló Jászkun (hármás) kerület – Jász, Kiskun, Nagykun kerület – a nádor főhatóságán keresztül csatlakozott Magyarországnak és a birodalom szervezetéhez.

A törvényhatóság függetlensége feletti öröm azonban rövid életű lehetett. A koronabirtokon fekvő Jászkun kerületet 1702-ben I. Lipót király eladta a Német Lovagrendnek, majd 1731-től – zálogbirtokként – a Pesti Invalidus Ház földesúri hatósága alá került. A Jászkun önkormányzatiság ezzel jelentősen csorbult. Az új földesúr úriszéki és pallosjogot nyert, az alsó és középfokú bírósági szervezet azonban megőrzött autonóm vonásokat. A kerületek igazgatása a 18. század elején még hasonlított a vármegyék igazgatásához. Ké-

sőbb a földesúri hatalommal szemben tanúsított ellenállás és viszonylagos szabadságaik megóvása következtében inkább a szabad királyi városokhoz hasonultak. Koronabirtoki jogállásukat, ősi választói jogukat soha nem adták fel teljesen. A Jászkun kerület népe választott vezetőinek irányításával megőrizte a legfontosabb önkormányzati vonásokat, fizette a hadiadót és a földesúri adót, de a földesúri robotkényszer bevezetését megakadályozta, nem mondott le a beneficiumokról, tizedet nem adott, és megőrizte szabad költözködési jogát is.

Árokszállási hajdú.
Theodore Valerio rézkarca, 1854

1745. május 6-án Mária Terézia királynő súlyos feltételekkel engedélyezte, hogy a Jászkun kerület lakossága saját erejéből visszavásárolja szabadságát. A sorsfordító akciót nevezzük jászkun redemptiónak. (Lásd: *Rubicon* 2017/6. sz.) A privilégiumban elnyert külön jogrend új alapokat teremtett az önkormányzat szervezéséhez. Az 1751. évi királyi rendtartás szabályozta a szervezeti kérdések fő vonásait, s útmutatást adott a választás módjára. A Jászkun kerület autonómiájára, a közösség és az egyén döntési szabadságára legerősebben a

jászkun redemptio hatott. A privilégium helyreállította a nádor jogkörét, visszaadta a pallosjogot, és megerősítette a jászkun bíraskodás középkorban gyökerező szabadságát. Ismét csak saját bíráik ítélkezhetek felettük. Idegen bíróság csak akkor idézhette perbe a „jászkun polgárt”, ha a per a kerületeken kívüli birtokait érintette. A jászkun bíróságok hatásköre három ügycsoportra nem terjedt ki: az egyházi bírósághoz utalt ügyekre, a kerületeken kívül lakók ellen elkövetett bűnügyekre és a külső birtokokat érintő határperekre.

Mivel a redemptióban a politikai jogokat a megváltott földbirtokokhoz kapcsolták, a választójog a földváltó redemptusokra korlátozódott. Ők befolyásolhatták az önkormányzat hatáskörét és döntéseit. A Jászkun kerület igazgatási szervezete piramisszerűen három szintre tagolódott. A legszélesebb, alsó szintet a 25 település előjáróságai alkották. Középen helyezkedtek el a particularis kerületek (Jász, Kiskun, Nagykun kerület) magisztrátusai, élükön az adott kerület kapitányával. A legfelső szinten a *generalis congregatio* (Jászkun kerület közgyűlése) és a *generalis magistratus* állt, élén a palatinalis főkapitánnyal.

A legszélesebb választói réteg a települések redemptusaiból állt. A helyi főbíró évenkénti választásán minden redemptusnak szavazati joga volt, az új szenátorokat a tanács tagjai választhatták. Az egyszer megválasztott szenátor élete végéig betölthette tisztségét. A jelölést a tanács végezte. Szavazni a particularis kerület kapitánya által jóváhagyott jelöltekre lehetett. Az 1780-as évekre csökkent a bíróválasztáson megjelentek száma, ezért 1781-től szavazótestületeket hoztak létre *electa communitas* néven. A testület tagjainak kötelező volt szavazni, a többi redemptus pedig szavazhatott, ha akart. 1797-től külső tanácsok váltották fel a szavazótestületeket. A testület hatásköre részben igazodott a szabad királyi városok gyakorlatához, de soha nem volt külön vezetője, és szerepe másodlagos maradt a kistanács mögött. A redemptusok választójoga és választhatósága a szavazásba bevont testületektől függetlenül a Jászkun kerület megszűnéséig megmaradt. 1800-tól a generális közgyűlés határozata szerint a redemptus gazda helyett nagykorú fia is szavazhatott.

A településeken érvényesített közvetlen választójog kerületi szinten közvetett választójogra változott. A kerületi tisztújítást hosszadalmas jelölési procedura előzte meg, időpontját háromévenként a nádor tűzte ki. A választás titkos szavazással történt a generális közgyűlésen. Mindhárom igazgatási szinten ki-nevezett tisztség volt a nótárius. 1775 után a nótáriusokat csak főkapitányi engedéllyel lehetett elbocsátani.

1786 és 1790 között II. József uralkodói rendelete az igazságszolgáltatást és

Árokszállási asszony.
Theodore Valerio rézkarca, 1853

a közigazgatást elválasztotta. A bűnügyek Pest vármegye bíróságához kerültek, a községek bírósági jogköre is megszűnt. Polgári ügyekben a Jászberényben létrehozott polgári bíróság ítélkezett, ahonnan fellebbvitel az eperjesi kerületi táblához, onnan pedig a királyi táblához történhetett. A generális közgyűlést eltörölték, a kerületek élére állított jászkunági kapitány közvetítette Pest vármegye rendeleteit. Megszűnt a helyi tanácsok bíróválasztáshoz kapcsolódó jelölési joga, a helységek bírját az particularis kerületek kapitányai jelölhették. A rendelkezések – rövid idejű érvényességük miatt – nem okoztak maradandó sebet. 1790 októberében helyreállt a jászkun autonómia korábbi rendje, s a generális közgyűlés visszalította az 1786 előtti választási módot.

Szabad jászok címere

A KERÜLET MŰKÖDÉSE

1823-ban a főkapitány kezdeményezésére – mivel a redemptusok már szinte minden településen kisebbségbe kerültek – a generális közgyűlés kísérletet tett a képviseleti rendszer bevezetésére. Úgy akarták átalakítani a helyi tisztújításokat, hogy abban a redemptusi limitnél kevesebb földet birtokoló irredemptusok képviselői is részt vehessenek. A kezdeményezés nem aratott sikert. Két évtized múlva viszont a lakosság követelte, hogy vessenek véget a nádor és az őt támogató kerületi vezetők központosítási törekvéseinek. A mozgalom – a redemptiós jogok csökkentése nélkül – az egyre nagyobb számú földnélkülit szeretne volna bevonni a helyi politikába. A privilégiumtól nem akartak elszakadni, hiszen azzal a Jászkun kerület különállását veszélyeztették volna. Az új képviseleti rendszer megszületésére azonban várniuk kellett az 1848-ban bekövetkezett változásokig.

A jászkunok legfőbb döntéshozó testülete, a generális közgyűlés látszólag megfelelt a vármegyék közgyűléseinek. Összetétele és működése azonban eltért a vármegyék nemesiből és a megye területén lévő szabad királyi városok küldötteiből álló nemesi közgyűlésétől. A generális közgyűlésen jelen voltak a Jászkun kerület magisztrátusának tagjai, a particularis kerületek elöljárói, a nádori táblabírák és a települések küldöttei. Utóbbinak állandó tagja volt a főbíró és a jegyző, de mellettük eseti küldöttek is lehettek. Az üléseket a főkapitány, távollétében az alkaptány vezette. A helységek egy-egy szavazattal,

Szabad kiskunok címere

Szabad nagykunok címere

a választott magisztrátusbeliek, a táblabírák és a kapitányok személyenként szintén egy szavazattal rendelkeztek. A közgyűlés összehívását negyedévenként nádori leirat vagy a főkapitány rendelte el. Az üléseket legtöbbször a kerületek székvárosában, Jászberényben település volt közgyűlési helyszín. E tekintetben a Jászkun kerület a Hajdúkerülettel mutat hasonlóságot.

A generális közgyűlés hatásköre az élet minden területére kiterjedő, mindhárom kerületre érvényes statútumokat alkotott. A közgyűlés előtt adtak számot és ott kaptak felmentést a pénztárak kezelői, de a végső jóváhagyást a nádori kancelláriától nyerték el. A Jászkun kerület az országos kormánysszékkel és a felsőbb hatóságokkal a főkapitány neve alatt levelezett, a közgyűlés önálló levelezését 1839-től ismerjük. Hitelesítésre azt az 1838-ban magyar nyelvű körirattal ellátott pecsétet használták, amelyet 1746-ban latin körirattal kaptak a királynőtől.

A főkapitány hatalma az igazgatás mellett a jogszolgáltatás polgári és büntetőügyeire is kiterjedt, törvényszéke a vármegyei sedriához hasonlóan működött. A főkapitány elnökletével tartott *criminalis sedria* pallosjoggal ítéltethet. A pert mindenkor a *fiscalis* adta elő, fellebbezni a nádori bíróságra lehetett. Halálos ítélet esetében a *fiscalis* kötelezően kegyelemért folyamodott a királyhoz. A kivégzést csak a király elutasító válasza után hajthatták végre, mindenkor abban a kerületben, ahol a bűntényt elkövették. A főkapitányi törvényszék büntetőügyekben első folyamodású, polgári ügyekben vegyes folyamodású bíróság volt, a községi tanácstörvényszéktől fellebbezett polgári perekben és a particularis kapitányi széktől fellebbezett perekben másodfokon ítélt. A Jászkun kerület polgári törvényszékétől további fellebbezési lehetőség nyílt a nádori törvényszékre, amely a jászkunok polgári pereinek legfelső ítélő fóruma volt. 1834 után a főkapitányi fenyítő törvényszék ítélkezett a nemesek olyan apróbb vétkeiben, amelyek korábban a főbíró vagy a tanács elé tartoztak.

A particularis kerületek is tarthattak gyűléseket, amelyeken testületi döntéseket hoztak. A kerületet érintő ügyekben a választott kapitányok feladatainak ellátását táblabírák és szaktisztviselők segítették. A particularis kapitányi bíróság elnöke a kapitány, tagjai kerületének táblabírái és esküdtszékjei voltak. Az ítélethozatalnál legalább három bírósági

tagnak, 1799-től négynek jelen kellett lennie. Ennek ellenére még 1802-ben is előfordult, hogy a kapitány csak egy segéddel vizsgálta a pereket. Az ítéletek ellen a felek a három kerület közös polgári törvényszékére, onnan tovább a nádori törvényszékre, illetve a nádori szék üreshedése esetén a királyi kúriára fellebezhettek. A kapitányi szék 1850-ig első folyamodású bíróság volt azokban a perekben, amelyekben a vitás javak ugyan-

annak a kerületnek több községében feleltek, az olyan hatalmaskodási perben, amely több község lakosait érintette, illetve amikor a község ellen folyt a per. Ugyanez a bíróság a községi tanácsoktól megküldött ügyekben másodfokon ítélt. A települések önkormányzatát a redemptusok és redemptus nemesek közül választott tanácsok irányították, élükön a főbíróval. A tanács hatásköre jogszolgáltatásra és közigazgatásra terjedt

ki, gazdaságirányító intézkedései a települési és az egyéni gazdálkodásra is hatottak, községi szükségletre, miként a vármegyék is, háziadót vehetett ki. A tanács szabályrendeleteket alkotott, lakosi jogot adományozott, bizonyágleveleket adott ki, végezte az adóigazgatással, katonáskodással kapcsolatos feladatokat, felügyeletet gyakorolt a céhek felett. Előtte zajlottak az adásvételek, felügyelte a végrendelezést, a köz-

gyámi feladatokat, az elővételi jogok betartását, szabályozta a munkavállalást és a kereskedelmet. A katolikus településeken gyakorolta a kegyúri jogot, a református településeken – tagjain keresztül – részt vett a presbitériumok munkájában s mindkét esetben a település kulturális és erkölcsi irányításában. A tanács munkáját a szegődményesek népes csoportja segítette.

A települések mindennapi életében a legközvetlenebb jogszolgáltatást a tanács mint bíróság, azaz a tanácstörvényszék végezte, bíraskodási jogköre 1834-ig a nemesekre is kiterjedt, ha azok a Jászkun területen laktak. A nemesek törvényszék előtti helyzetét a Jászkun terület kiváltságolt volta határozta meg, a kerületekben sem nemesi birtok, sem külön nemesi törvénykezés nem lehetett. A tanácstörvényszék változó létszámú, legkevesebb három taggal működő testületi bíróság volt a főbíró vezetésével. A vallomásokot és az ítéletet is írásba foglalták. Testi fenytést csak három bírósági tag közös ítéletével szabhattak ki. A békebírói feladatokat a főbíró vagy az ügynevezett arbiter bírák végezték. A törvényszék hatalmát az 1830-as évektől a generális közgyűlés csökkentette, 1835-től 25 pácánál többre senkit sem ítéltetett.

A kerületekben a kapitányoknak és a községi főbíróknak szélesebb, komplexebb hatáskörük volt, mint a vármegyék szolgabíróinak, illetve községbíróinak, hiszen a kerületek valamennyi lakója szabad ember volt, előjáróik jogilag homogen közösséget irányítottak. A jászkun települések azonos kiváltságokkal éltek, önkormányzatukat a település nagyságrendjéhez igazodó tisztségviselői gárda irányította. A községektől a mezővárosokat csupán az országos vásártartási jog elnyerése különböztette meg, a mezővárosokat megillető többi jogot a közös privilégium révén minden község birtokolta.

A bíraskodásban statútumaikra és az országos törvényekre támaszkodtak, de a törvényalkotásba 1790-ig a Jászkun kerületnek nem volt beleszólása, országgyűlési képviselőt csak az 1790/91. 29. tc.-ben kaptak. 1791-től két követet

küldhettek az alsótáblára, ahol a napóleoni háborúkig a meg nem jelent főnemeseket helyettesítő követek között kaptak helyet, a háborúk után a vármegyék közé kerültek az ülésrendben. A jászkun követek csupán felszólalásaikkal befolyásolhatták a törvényhozást, szavazatukat nem számították be a döntéseknél. A Jászkun terület önkormányzata 1849-ben lényegében megszűnt, tekintve az 1860 októberétől 1861. november 5-ig tartó rövid autonóm igazgatási szakasztól.

A polgári korszakban az igazgatás és a jogszolgáltatás átalakítását, államosítását az országos törvények irányították. A jászkun autonómia maradványait a községi igazgatásban őrizték. A kiegyezés után a vármegyéktől eltérően

a kerületek önkormányzata ismét alulról felfelé építkezett, érvényesítve autonómiájuk alapelvét, mely szerint önkormányzatuk alapja a község.

A Jászkun terület – amelyet kilenc rendezett tanácsú város és 19 község alkotott – három járásra osztva megtartotta különállását. Nyolc mezőváros nem tudta városi rangját megőrizni. 1874-ben úgy hitték, lezárult az átalakulás. 1876. június 19-én azonban a király szentesítette az 1876. évi 33. törvénycikket. A törvény többek között létrehozta Jász-Nagykun-Szolnok vármegyét és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyét, amely megyékbe Dorozsma kivételével beolvastotta az egykori Jászkun területet. Dorozsma (Kiskundorozsma) nagyközség Csongrád vármegyéhez került. ♦